

ዶ/ር ፈቃዱ ፋላስ በአሜሪካን አገር "የኢትዮጵያ ባህል መድኃኒት በሳይንሳዊ አቀራረብ - የመድኃኒት ዕዕዋት" ብለው ካሳተሙት መፅሐፍ - በደራሲው ፈቃድ የተወለደ

እንደደ

ሌሎች የሃገር ውስጥ ስሞች:- አንዶተ፣ አንዶድ፣ ሃንዱዲ (አ)፣ አዛብ፣ ሀሰረ(ግ)፣ መካን እንደደ (አ) ሰበት(ት)፣ ሽብጢ (ትግ) ፣ ሲቢል(ሳ)፣ ጎኖፋይ (በ)፣ ሾርሹ(ሻ)

ስነ ዕገዊ ስም:- ፋይቶላካ ዶዴካንድራ (Phytolacca dodecandra)

ቤተ ዘመድ:- ፋይቶላካሴ (phytolaccaceae)

ስርጭት

እንደደ በ1,500ሜ.ክበ.ወ.በ. ከፍታ ላይ ዝቅተኛ የደን ሽፋን ባላቸው ወንዞች ዳርቻ ይበቅላል። እንዲሁም በዝርሃ ዳኩሊ ተራሮችና በትስኪ ፏፏቴ አጠገብ በደኖች ውስጥ በተጎዱ አካባቢዎች ይገኛል። እንደደ ከአፋር ክልል በስተቀር በመላው ኢትዮጵያ ይበቅላል።

የዕፁ መግለጫ

እንደደ ብዙ ቅርንጫፎች ያሉ ግንዱ እስከ ዘጠኝ ሜትር የሚረዝም ከእንጨትማ መሰረት ተነስቶ የሚያደግ የቁጥቋጦ ዝርያ ነው። ቅጠሎቹ የተዘበራረቁ ሆነው የዕንቁላል ቅርፅ ይይዛሉ። አበባዎቹ መዓዛማ መልካበባ አላቸው።

የመድኃኒትነት ጥቅሞቹ:-

የዕፁ ልዩ ልዩ ጥቅሞች በሰንጠረዥ 1 ተዘርዘረዋል። እንደደ ለአባላዘር በሽታ (ቁጥጭ)ና፣ ለወስፋት ፈውስ ይጠቅማል። እንደደ የሚታወቅበት ቢልሃርዚያ (ሺቶ) የሚያስተላልፈውን ቀንዳውጣ ለመግደል ባለው ሃይሉ ነው።

አወሳሰዱ:-

እንደ በሽታው ዓይነት ይለያያል።

ጎጂ ጎኖቹ:-

የተጠኑ የጎን ውጤቶች የሉትም። ቢልሃርዚያን ለመከላከል የሚጠቅመው መጠን በወንዞች በሚረጭበት ወቅት ዋናው ንጥረ ነገር ባጭር ጊዜ ውስጥ ስለሚነጥፍ የሚያስከትለው ጉዳት በጣም ዝቅተኛ ነው።

የጥቅሞቹ ማስረጃዎችና ማጠቃለያ ሃሳቦች:-

ከእንደደ ፍሬ የተገኙ ሳፓኒንስ የተባሉ ውህዶች የፀረ ወንድ ዘር ፍሳሽ ንብረታቸው ተረጋግጧል። ይህ ማረጋገጫ ምናልባት ኢትዮጵያ ውስጥ ዕፁ ላለው የወሊድ መቆጣጠሪያ ጥቅም ማስረጃ ሊሆን ይችላል። ውህዶቹ የሆድ ትልን የመግደል ንብረት ሊኖራቸው ይችላል። በሌሎች የአፍሪካ አገሮች እንደደ ለሆድ ትልና ለአባላዘር በሽታ ጥቅም ላይ ይውላል። ይ ጥቅም ኢትዮጵያ ውስጥ እንደደ ያለውን ተመሳሳይ አገልግሎት በተዘዋዋሪ መንገድ ይደግፋል።

እንደደ ኢትዮጵያ ውስጥ በሰፊው የሚታወቀው በገጠሩ አካባቢ በጅረቶች ዳርቻ ልብስ ለማጠብ እንደ ሳሙና መጠቀሙ ነው። ይህ ጥቅም ነው ቆይቶ ቢልሃርዚያን ለመቆጣጠር ለብዙ ዓመታት ለተካሄደው ምርመራ መነሻ የሆነው። ታሪኩ እንዲህ ነው።

በ1964 ዓ.አ. አካባቢ የሺቶሶሚያሲስ (ቢልሃርዚያሲስ) ሥርጭትና አኗኗር ለመጥናት ዶ/ር አክሊሉ ለማና ተባባሪ ተመራማሪዎች ወደ ሰሜን ኢትዮጵያ ይጓዛሉ። በአድዋ ከተማ አካባቢ የሚገኙ ነዋሪዎች በትናንሽ ጅረቶች አካባቢ የእንደደ ፍሬ እንደ ሳሙና በመጠቀም ልብስ ያጥቡ ነበር። ዶ/ር አክሊሉ የጅረቱን አካባቢ ሲማትሩ ነዋሪዎች ከሚያጥቡበት ቦታ ወደላይ ከፍ ብለው የተገኙት ቀንድ አውጣዎች በህይወት ሲገኙ በጅረቱ የቅርብ ተዋረድ አካባቢ የሚገኙት ቀንድ አውጣዎች ብዙዎቹ ሞተው ያዩዋቸዋል። ነዋሪዎቹ ልብስ የሚያጥቡት የእንደደ ፍሬ ሳሙናና የቀንድ አውጣዎች መሞት ግንኙነት እንደነበራቸው ዶ/ር አክሊሉ ይገነዘባሉ። ይህንኑ በፍጥነት በመስክ

ዶ/ር ፈቃዱ ፉላስ በአሜሪካን አገር "የኢትዮጵያ ባህል መድኃኒት በሳይንሳዊ አቀራረብ - የመድኃኒት ዕፅዋት" ብለው ካሳተሙት መፅሐፍ - በደራሲው ፈቃድ የተወለደ

ሙከራ ለማረጋገጥ በህይወት ያሉትን ቀንድ አውጣዎች በመያዣ ውስጥ ይሰበሰቡና የእንደድ አረፋ ያዘለውን ውሃ ይቸልሱበታል። ወዲያውም ቀንዳውጣዎቹ ይሞታሉ። እነሆ ከዚህ ቀላል ማስተዋል ተነስተው ብዙ አመታት የፈጀ ምርምር ይጀመራሉ። ሆኖም እነኚህ ጥናቶች በመሰናክሎችና በችግሮች የተተበተቡ ነበሩ። የእንደድ ታሪክ በሶስተኛ ዓለም የሚገኙ ተመራማሪዎች ምን ያህል የጥናት ችሎታ እዳላቸው ያስመሰከረና የምዕራቡ ሳይንስ ዓለም ባንጻሩ ከሶስተኛው ዓለም የሚፈልቁትን የሳይንስ ግኝቶች በጥርጣሬ እንደሚመለከቱትና ከዚህ ጋር ተያይዞ የሳይንስ ፖለቲካ ምን ያህል ውስብስብ እንደሆነ የሚያሳይ አንፀባራቂ ተምሳሌት ነው።

ዶክተር አክሊሉና ተባሪዎቻቸው የመጀመሪያውን ክስተት አድዋ ከተመለከቱ በኋላ ጥናቱን በሰፊው ቀጠሉበት። በ1980 ዓ.እ. ባካሄዱት የመስክ ሙከራ መሰረት የተፈፀመ የእደድ ዱቄት በውሃ ተለውሶ (ሚሙቶ) በ80 ሚ.ግ/ሊትር ጥንካሬ በወንዞችና ጅረቶች ከተረጨ በኋላ በተደረገው ክትትል ከአምስት ዓመታት በኋላ በጥናቱ አካባቢ የቢልሃርዝያ በሽታ ከ61.5% ወደ 36.4% መቀነሱን አረጋገጡ። እንደዱ ተወሳክ ጡር የሆኑትን ቀንዳውጣዎች በመግደል የቢልሃርዝያን ዝውውር ዑደት ያቃወሳል። ከውጭ ተባሪዎቻቸው ጋር በመተባበር ዶ/ር አክሊሉ የእንደድ ፍሬ ንጥረ ነገሮች (ሳፓኒንስ) መዋቅሮች እንዲፈቱ አድርገዋል። እነኚህ ውህዶች ናቸው እንደድ ቀንዳውጣዎችን እንዲሞቱ ያደርጉት።